

DANUTA OPOZDA

Katedra Pedagogiki Rodziny KUL

II MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
„WYCHOWANIE W RODZINIE.
KONTEKSTY HISTORYCZNE I WSPÓŁCZESNE”
Jelenia Góra, 18-19 maja 2012

Problematyka wychowania w rodzinie w refleksji pedagogicznej jest obecna, można rzec, od dawna, jeśli nie od zawsze. Mimo to, że subdyscyplinarny charakter pedagogiki rodziny wciąż uznaje się za *in statu nascendi*¹, to wiedza naukowa zgromadzona w pedagogice i wpisująca się w ogólną wiedzę familiologiczną jest pokaźna i nadal dynamicznie poszerzana, tworzona oraz systematyzowana². Odbywające się w Polsce konferencje o zasięgu krajowym i międzynarodowym, tematycz-

¹ A.W. Janke, *Pedagogika jako nauka a subdyscyplinarny wymiar pedagogiki rodziny*, w: *Pedagogika rodziny na progu XXI wieku. Rozwój, przedmiot, obszary refleksji i badań*, red. A.W. Janke, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit” 2004.

² Zob. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 1997; J. Wilk, *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, Lublin: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska 2002; *Pedagogika rodziny na progu XXI wieku. Rozwój, przedmiot, obszary refleksji i badań; Wybrane zagadnienia teorii i praktyki pedagogiki rodziny. Pamięci Księdza Profesora Józefa Wilka SDB (1937-2003)*, red. B. Kiereś, M. Nowak, D. Opozda, Lublin: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska 2006; *Wychowanie rodzinne w teorii i praktyce. Rozwój pedagogicznej orientacji familiologicznej*, red. A.W. Janke, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit” 2008; J. Kulaczowski, *Pedagogika rodziny: teoria wychowania w rodzinie*, Rzeszów: Wydawnictwo Diecezji Rzeszowskiej 2009; A. Błasiak, E. Dybowski, *Wybrane zagadnienia pedagogiki rodziny*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2010; D. Opozda, *Rozwój wiedzy w pedagogice rodziny w kontekście wybranych problemów metodologicznych pedagogiki*, w: *Pedagogika rodziny – in statu nascendi czy uznana subdyscyplina?*, red. A. Ładyżyński, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut 2012, s. 67-89.

nie zorientowane na problematykę rodzinną, ujawniają treść i kierunki dyskursu pedagogicznego prowadzonego w tym obszarze zagadnień. Są pewnego rodzaju przeglądem aktualnie podejmowanych kwestii o wychowaniu w rodzinie, przyjmowanych założeń teoretycznych, propozycji metodologicznych i strategii badawczych. Warto nadmienić, że w ów dyskurs wpisuje się wiele sesji, seminariów i debat prowadzonych w pedagogice, bezpośrednio lub pośrednio poświęconych wychowawczej funkcji rodziny. Konferencja, o której piszę, wprost dotyczyła wychowania w rodzinie, podobnie jak i wcześniej przedstawiona sprawozdawczo konferencja poświęcona problematyce rodzicielstwa³.

Wychowanie w rodzinie jako przedmiot poznania w pedagogice, tak jak inne obszary refleksji i badań, podlega nieustannie procesowi konceptualizacji⁴. Wynika to z faktu zmian w kryteriach różnicowania przedmiotu poznania, z historycznych zmian w określaniu przedmiotu pedagogiki jako dyscypliny naukowej, poszerzania perspektywy teoretycznej i metodologicznej, przesuwania granicy przedmiotu poznania na skutek chociażby transgresyjnej postawy badacza i potrzeby interdyscyplinarnego ujmowania zjawisk będących formalnym przedmiotem różnych dyscyplin i subdyscyplin naukowych.

Określenie „wychowanie w rodzinie” łączy dwa rozległe obszary pedagogicznych poszukiwań. Z jednej strony, rozległa problematyka wychowania ujęta w teoriach i koncepcjach wychowania⁵, mająca odzwierciedlenie w różnego rodzaju pedagogiach praktyki edukacyjnej. Z drugiej strony, rodzina rozumiana jako polikategorialny układ pedagogiczny⁶, którego bogactwo opisu znajduje się na kontinuum między jej wychowawczą funkcjonalnością i dysfunkcjonalnością. W perspektywie pedagogicznej oba obszary: rzeczywistość wychowania i rzeczywistość rodziny mają swój opis, wyjaśnienie, rozumienie i interpretację ontologiczną, antropologiczną i aksjologiczną. Są podejmowane na różnych poziomach refleksji pedagogicznej: od tworzenia teorii i metarefleksji, metaujęć, po prowadzenie pedagogicznych badań wąskich zjawisk i szczegółowych, a nawet wręcz jednostkowych, zdarzeń. Kryteria porządkowania wiedzy na temat wychowania w rodzinie mogą więc być bardzo różnorodne i zakreślać zróżnicowaną problematykę.

Okazją do prześledzenia panoramy zagadnień i problemów badawczych w obszarze wyznaczonym hasłem „wychowanie w rodzinie” była konferencja na temat: „Wychowanie w rodzinie. Konteksty historyczne i współczesne”. Organizatorzy przez

³ D. O p o z d a, *Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych”*, Kamień Śląski, 17-18 maja 2011, „Roczniki Pedagogiczne” 4(2012), nr 2, s. 151-154.

⁴ Zob. *Konceptualizacje przedmiotu badań pedagogiki*, red. K. Rubacha, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2008.

⁵ Zob. B. Ś l i e r s k i, *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2001; M. N o w a k, *Teorie i koncepcje wychowania*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2008.

⁶ A.W. J a n k e, *Próba syntetycznego spojrzenia na rozwój pedagogiki rodziny*, w: *Pedagogika rodziny na progu XXI wieku*.

takie sformułowanie tytułu konferencji zasugerowali kryterium czasowe, które określiło szerokie granice przedmiotu poznania pedagogiki, jakim jest wychowanie w rodzinie, oraz stworzyło jednocześnie szerokie ramy dla podjęcia nad nim dyskursu pedagogicznego. Okazuje się, że czasowe kryterium wyznaczające zakres problematyki „wychowania w rodzinie” stało się sprawdzonym już sposobem jej ujęcia i przetestowaną propozycją dyskursu pedagogicznego. Konferencja ta bowiem jest drugą z kolei inicjatywą i przedsięwzięciem i zapowiada prawdopodobnie cykl dyskusji oraz publikacji objętych wspólnym tytułem⁷.

II Międzynarodowa Konferencja Naukowa na temat: „Wychowanie w rodzinie. Konteksty historyczne i współczesne” została zorganizowana przez pracowników Zakładu Historii Edukacji Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Wydziału Humanistycznego Karkonoskiej Państwowej Szkoły Wyższej w Jeleniej Górze. Patronat nad konferencją objął Komitet Nauk Pedagogicznych PAN, Towarzystwo Historii Edukacji oraz Rektorzy obu uczelni. Komitet naukowy tworzyli: prof. Władysław Szulakiewicz, prof. Alicja Szelaż, prof. Bogusław Śliwerski, prof. Stefania Walasek oraz dr Leszek Albański⁸. Konferencja odbyła się 18-19 maja 2012 r. w Jeleniej Górze w murach uczelni KPSW.

Za motto konferencji i jej myśl przewodnią organizatorzy wybrali słowa Jana Pawła II: „Rodzina jest glebą, na której wzrasta świadomość godności ludzkiej jednostki” (z homilii wygłoszonej w Eschen-Mauren, Liechtenstein 8 września 1985 r.). Zaproponowali również następujące zagadnienia, rozumiejąc je jako możliwe zakresy tematyczne dyskusji podejmowanych na konferencji: 1) Cechy charakteru najmłodszego pokolenia kształtowane przez rodzinę na przestrzeni wieków. 2) Rola organizacji społecznych w procesie wychowania dzieci i młodzieży. 3) Działania podejmowane w odniesieniu do rodziny wymagającej wsparcia (ze strony państwa, organizacji społecznych czy też osób prywatnych). 4) Rola rodziny w perspektywie dorosłych dzieci. 5) Rodzina w literaturze i fotografii. 6) Legislacyjne podstawy praw dziecka na przestrzeni wieków i ich realizacja w praktyce pedagogicznej⁹.

W odpowiedzi na zaproszenie organizatorów zgłosiło się z czynnym udziałem ponad osiemdziesiąt osób z Polski i zagranicy. Reprezentowane były następujące uczelnie zagraniczne: Narodowy Uniwersytet Przykarpacki im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku, Tomski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny (Rosja), Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fedkowycza (Ukraina), Uniwersytet Lwowski, Uniwersytet Masaryka w Brnie (Czechy), Uniwersytet w Ostrawie (Czechy).

⁷ W 2010 r. odbyła się I Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: „Wychowanie w rodzinie. Konteksty historyczne i współczesne”, zorganizowana przez Zakład Historii Edukacji Instytutu Pedagogiki UW i Wydział Humanistyczny KPSW w Jeleniej Górze. Jej pokłosiem jest seria wydawnicza „Wychowanie w rodzinie”, w ramach której ukazały się dotychczas cztery tomy poświęcone pedagogicznej problematyce rodziny.

⁸ Z ogólnej informacji podanej przez organizatorów jako zapowiedź konferencji.

⁹ Tamże.

Szeroko reprezentowane były ośrodki akademickie Polski przez przedstawicieli uniwersytetów i szkół wyższych, nie zabrakło również przedstawicieli instytucji: Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika Toruniu, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Zielonogórski, Akademia Pomorska w Słupsku, Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna, Karkonowska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku, Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach, Wyższa Szkoła Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu, Wyższa Szkoła Lingwistyczna w Częstochowie, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Hospicjum św. Łazarza w Warszawie, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 9 we Wrocławiu, Śląskie Towarzystwo Genealogiczne, Zespół Szkół w Czarzach.

Obrazy konferencji przebiegały w trzech etapach: najpierw miały charakter plenarny, następnie przyjęły formę sekcji tematycznych, a w trzecim etapie – sprawozdawczą formę pracy w sekcjach z czasem przeznaczonym na uwagi i refleksje podsumowujące.

Sesja plenarna w sposób zróżnicowany wprowadzała w różnorodność problematyki wychowania w rodzinie. Przedstawiane treści wykładów kolejno zorientowane zostały przez ich Autorów wokół tematów: „Życie rodzinne w Europie w XX wieku” (prof. M. Mareckowa), „Konflikty małżeńskie w kontekście emocji wstydu” (prof. E. Czykwin), „Wokół triady: globalizacja – kultura – wychowanie. Analizy i refleksje” (prof. M. Kowalski), „Rodzina w strukturze publicznego szkolnictwa na Ukrainie” (prof. T. Zawgorodnia), „Rola i funkcje domowego muzeum w rodzinnym wychowaniu studentów” (dr T. Galkina).

Po prezentacji i wysłuchaniu wykładów w sesji plenarnej odbyły się obrady i dyskusje w sesjach tematycznych. Na podstawie nadesłanych abstraktów wystąpień organizatorzy zgrupowali szczegółowe zagadnienia ostatecznie w ośmiu następujących sekcjach tematycznych: 1) Rodzina w literaturze i na łamach czasopism. 2) Rodzina na „zakrętach” historii. 3) Rodzina i wychowanie młodego pokolenia w wielokulturowym środowisku. 4) Medialne portrety rodziny. 5) Dziecko w rodzinie. 6) Formy wsparcia rodziny w XX i XXI wieku. 7) Obraz rodziny w percepcji społecznej. 8) Rodzina wobec wyzwań XX i XXI wieku¹⁰.

Niewątpliwym walorem obrad sekcyjnych były towarzyszące im dyskusje, prowadzone na kanwie przedstawianych tez poszczególnych wystąpień. Forma organizacyjna konferencji udostępniała czas na debaty w grupach tematycznych, wewnątrz których pojawiało się wiele szczegółowych zagadnień i problemów interesujących z perspektywy teorii i praktyki edukacyjnej. Można też przyjąć, że tytuły sekcji,

¹⁰ Z ramowego programu konferencji podanego przez organizatorów.

będące w pewnym sensie mianownikami zgłoszonych wystąpień, odzwierciedlają kierunki dyskursu pedagogicznego nad problematyką wychowania w rodzinie. Aczkolwiek należy nadmienić, że nie stanowią one kompletnie usystematyzowanego i wyczerpującego ujęcia dyskusji nad tą rzeczywistością, prowadzonych z perspektywy pedagogicznej.

Konferencji towarzyszyły również inne inicjatywy, pomijając wieczorny czas, przeznaczony na jakże cenne dyskusje kularowe, które nie tylko są przedłużeniem obrad w sesjach naukowych, ale także są formą poznania i integracji środowiska badaczy zorientowanych na pedagogiczną problematykę rodziny. Warto zwrócić szczególną uwagę na wystawę „Rodzina w fotografii. Konteksty historyczne i współczesne” (dr E. Jurczyk-Romanowska, dr J. Szablicka-Żak). Fotograficzny obraz rodziny dopełniał i częściowo unaocznił sprawy rodziny na przestrzeni czasu historycznego. Jak stwierdzają Autorki wystawy, w wyborze zdjęć zastosowano kryterium chronologiczne i tematyczne, by „pokazać różnorodność rodzin i ich losów wpisanych w pejzaż i historię Polski od XIX po XXI wiek, zaś w odniesieniu do współczesności również pewne aspekty globalizacji i ideologii kształtujących wizerunek rodziny”¹¹. Dużym zainteresowaniem uczestników cieszyła się również wystawa „Genealogiczne peregrynacje z nazwiskiem” i poprzedzający ją wykład o tym samym tytule (mgr inż. G. Mendyk).

Przekrój zagadnień podejmowanych w ramach różnorodnych wykładów, referatów, komunikatów i dyskusji pod wspólnym tytułem konferencji „Wychowanie w rodzinie. Konteksty historyczne i współczesne”, był bardzo rozległy. Zachowując kryterium czasowe, można sklasyfikować je w ogólnej ich prezentacji w grupie zagadnień związanych z kontekstem historycznym i w grupie związanej z kontekstem współczesnym.

Wśród zagadnień osadzonych w kontekście historycznym znalazły się m.in.: obraz dziecka i rodziny, współpraca rodziny i szkoły, rola rodziny w przygotowaniu do pełnienia różnych ról społecznych, specyfika wychowania w różnych typach rodzin (arystokratyczna, robotnicza, chłopska, góralska), znaczenie wydarzeń historycznych, ówczesnych ideologii dla dokonujących się zmian w życiu rodzinnym.

Natomiast wśród ogólnych zagadnień, które dotyczyły współczesnych kontekstów funkcjonowania rodziny, należy wyróżnić następującą problematykę: znaczenie zjawisk związanych z wielokulturowością w funkcjonowaniu współczesnej rodziny, modele rodziny w mass mediach (wzorce ról i stylu życia), wychowanie dziecka zdolnego i dziecka ze specyficznymi trudnościami, strategie wychowawcze w rodzinie, prawa i obowiązki dziecka i rodziny, formy pomocy rodzinom z różnymi trudnościami, rekonstrukcje obrazu rodziny i wychowania w rodzinie przez różne podmioty i grupy społeczne.

W ramach powyżej zasygnalizowanych zagadnień uwzględniających kontekst historyczny i współczesny, podjęto wiele szczegółowych wątków, które były tematami poszczególnych, blisko osiemdziesięciu, wystąpień¹².

¹¹ Książka abstraktów, opracowanie K. Mandecka, E. Jurczyk-Romanowska.

¹² Tamże.

Konferencja „Wychowanie w rodzinie. Konteksty historyczne i współczesne” umożliwiła uzyskanie, chociaż częściowo i w pewnym stopniu, wglądu w podejmowaną aktualnie w dyskursie pedagogicznym problematykę wychowania w rodzinie. Wiele zjawisk, będących przedmiotem dyskusji, prowadzonych podczas trwania konferencji, miało charakter interdyscyplinarny i inter-sub-dyscyplinarny, wymagało przyjęcia różnych perspektyw, nade wszystko jednak z punktu widzenia pedagogiki rodziny. Należy zauważyć, że tego rodzaju debaty konferencyjne są ważnym argumentem i wyrazem rosnącego zapotrzebowania na integrowanie wiedzy pedagogicznej o wychowaniu w rodzinie, wywodzącej się z racjonalności naukowej, w jedną subdyscyplinę pedagogiczną – pedagogikę rodziny, która wciąż posiada *de facto* status „w stanie tworzenia”.